

Foster Hannah Daisy: Menekültmese

Hogyan válhat a részvételen és együttműködésen alapuló múzeumi gyakorlat eredménye vállalhatatlan projektté a kezdeményező intézmény számára?

2016 tavaszán a Néprajzi Múzeumban közösségi szolgálatukat teljesítő középiskolás diákokkal együttműködési projekt indult, amelynek szűk értelemben vett célja, hogy a *Betlehem „nagy dolgok a jászolnál történnek”* című időszaki kiállításához kamarakiállítást hozzon létre a Múzeumok Éjszakájára. Az intézményből ketten dolgoztunk a diákokkal, Joó Emese múzeumpedagógus és jómagam mint muzeológus és a *Betlehem...* kiállítás egyik kurátora.

2016 júniusában, egy héttel a Múzeumok Éjszakája előtt a múzeum úgy döntött, hogy nem támogatja az együttműködés eredményeként létrejött tablók kiállítását saját tereiben, a *Betlehem...* kiállítás részeként.

Mi történt és miért?

A múzeumi együttműködési projektet tíz középiskolásra terveztük, akikről előzetes ismereteink nem voltak,

Foster Hannah Daisy: A diákok a kötelező Iskolai Közösségi Szolgálat (IKSZ) keretében jelentkeztek a múzeumba. Két feladat közül választhattak: közönségkapcsolati, rendezvényszervezési munkákra és a *Betlehem...* kiállításához kapcsolódó kamaratárlat készítésére. Az első találkozón döntöttek el, hogy mivel szeretnének foglalkozni. A projekt koncepciója tehát előbb készült el, mint hogy a résztvevők köre összeállt volna.

Így hát rugalmasra és képlékenyre formáltuk a rendszert. Úgy terveztük, hogy ötvözzük az etnográfiai, muzeológiai és pedagógiai ismereteket, így készítjük fel a résztvevőket az önálló kiállítás létrehozására, ami egy általuk meghatározott formájú és rendszerű reflexió a *Betlehem...* kiállításra és a múzeumra mint műfajra. Az együttműködés legalapvetőbb elve az volt, hogy mi ketten mediátori szerepet vállalunk: a háttérből segítjük, de megpróbáljuk a lehető legkevésbé befolyásolni a folyamatot. Ha azonban közvetítésre van szükség az interakciókban részt vevő felek között (pl. múzeum–diák, diák–diák stb.), akkor hatékonyan tudjuk segíteni és inspirálni a résztvevőket a tudáscserére. Meghatároztuk a projekt módszertani és tartalmi alapstruktúráját, amelyről úgy gondoltuk, hogy mindenképpen végig kell mennünk rajta ahhoz, hogy a kiállítás megvalósulhasson, de a hangsúlyokat és megvalósítási formákat minden esetben a résztvevőkhöz terveztük igazítani.

A struktúrában nagyjából azonos mennyiségű időt határoztunk meg a projekt két nagy blokkjára:

az első, eszközöket, tudásokat és témát megismerő részre, és a második, kreatív, alkotó részre. Az első blokk volt kidolgozottabb, mert azt reméltük, hogy mire ez befejeződik, már felkészítjük a résztvevőket az önálló és kreatív munkára, az önműködő cselekvésre. Az első fázis a következő részekből állt: az első foglalkozásokat egymás és a múzeumi tér megismerésére szántuk, az együttműködés segítése és a komfort megteremtése érdekében. Ezt egy idő után a betlehemi téma megismerésével kívántuk ötvözni, egyrészt, hogy ráhangolódjunk a témára, másrészt, hogy felmérhessük a diákok előismereteit és személyes kapcsolódásaikat. Ezután kezdődött volna a kiállításépítés előkészítésére fókuszáló szakasz,

Foster Hannah Daisy: Ennek célja a „múzeumi beavatás”, a múzeum nyelvének közös felfedezése, megismerése. Tehát nem a muzeológiai praxis minden csínja-bínja, és nem a muzeológusképzés, hanem a múzeum céljainak, feladatainak és mozgatórugóinak, a múzeumi munka folyamatainak, ok-okozati összefüggéseinek megértése volt a cél. Hogy lesz egy tárgyból műtárgy, majd kiállítási tárgy? Miként reprezentálja a tárgy a mondanivalót? Mit jelent a gyűjteményképzés. A cél tehát a „múzeumul” gondolkodás, a megfelelő eszközök használata volt.

ahol szó lett volna a tárgyak múzeumi életéről, egész konkrétan a Néprajzi Múzeum betlehemes tárgykészletéről. Következő lépésként a betlehemi születéstörténet, annak eredeti forrásaiban és a hozzá kapcsolódó népi tudásban, mesékben megjelenő részleteinek megismerését terveztük. E két ismeretet (a múzeumi tárgyak életéről és a betlehemi születéstörténetről) összekapcsolva végül a betlehemi karakterek tárgyi megfogalmazásával és megjelenítésével foglalkoztunk volna a kiállításban.

Ezután következett volna a második, sokkal kevésbé kidolgozott rész, amelynek alapfunkciója az inspirálódás és a kreatív munka volt, és eredménye a kiállítás. Talonban tartottuk, hogy igény szerint bevonunk egy képzőművészt, aki a résztvevők kiállításstervének megfelelő inspirációt tud nyújtani.

Az eltervezett folyamat nagyjából így is zajlott, de jelentős időbeli elcsúszással. A menetét a résztvevőkhöz szabtuk ugyan, de határozott előfeltevésünk volt, hogy a betlehemi témáról előzetes tudással érkeznek, amelyre majd építeni lehet. Hamar kiderült azonban, hogy nem így van: a tíz 14 és 16 év közötti diákból mindössze egy ismerte nagyjából a betlehemi születéstörténetet, de mind a bibliai történet, mind a kapcsolódó ábrázolások és néphitelemek ismeretlenek voltak számukra. Nyilvánvalóvá vált, hogy a betlehemi témájú asszociációk helyett újfajta kapcsolódási pontokat kell találnunk.

Erős feszültséget okozott bennünk, hogy az együttműködés alapelveként meghatározott egyenlő tudásértékek hiánya ellenére, a megvalósítandó kiállítás miatt tartanunk kellett magunkat a betlehemi témához. Habár nem akartunk frontális oktatói szituációt kialakítani, meg kellett ismertetnünk a résztvevőkkel a témát.

Ennek a feszültségnek a feloldásában sokat segített, hogy a projekt során harmonizálni tudtuk a múzeumpedagógusi és muzeológusi módszereket, noha a klasszikus pedagógiai szemléletmód és az együttműködésen alapuló múzeumi gyakorlatok között van eltérés. A pedagógiai módszerek

zöme alapvetően tanítói attitűdöt igényel, ahol az egyik fél tudásai a másiké fölé emelkednek, és egyirányú tudásátadás zajlik, a **részvétel és az együttműködés** múzeumi gyakorlatai ellenben inkább a tudáscserére és **tudáskörforgás**ra fókuszálnak: a részt vevő felek tudása egyenértékű, tudásaikat megosztják egymással, és ezt közösen használják fel egy cél érdekében. Ezt az eltérést a **konstruktivista pedagógia** kulcsával lehetett feloldani. Itt a pedagógus célja olyan pontok keresése a másik fél előzetes ismereteiben és gondolkodásában, amelyekhez az új ismeretek kapcsolhatók, s így könnyebben épülnek be saját tudásába. Ez a szemléletmód nagyon jól megfér az együttműködés alapelveivel is, és a *Menekültmese* projektben is jól hasznosíthatónak bizonyult.

A tudás- és tapasztalatcsere keretében mi, múzeumi mediátorok megmutattuk, hogy milyen egy kiállítás, mit lehet tudni a betlehemi témáról, a diákok pedig **megmutatták nekünk, hogy hogyan** gondolkodik egy középiskolás,

Foster Hannah Daisy: Joó Emesével egyelőre ketten alkotjuk a Néprajzi Múzeum leendő gyermekmúzeumának tervezőgárdáját. A koncepció kialakítása során igyekszünk minél több lehetőséget kidolgozni részvételi kutatásokra, ahol a leendő célközönségünk különböző csoportjaival együttműködve ismerhetjük meg őket. Ilyen volt a *DiverCity* kísérleti projekt és a *Menekültmese* is.

hogyan fejezi ki magát, mit gondol a betlehemi téma közérthetővé tételéről.

Ha visszakanyarodunk ehhez az alapkonfliktushoz, jogos a kérdés: jó döntés-e előre meghatározott témával indítani egy együttműködésen alapuló múzeumi projektet? Azt szerettük volna, hogy az együttműködés egyszerre legyen tartalmi és formai is: ahol a résztvevők nemcsak a folyamat menetét és módját (struktúráját) határozzák meg közösen, hanem a megszülető kiállítás tartalmát is. Azzal azonban, hogy a tudásuk, érdeklődésük és aktivitásuk ilyen jelentős mértékben eltért előzetes várakozásainktól, keresztbe húztuk saját, együttműködésre vonatkozó számításainkat. A diákok számára **ismeretlen és sokáig érdektelen volt a kiállítás mint forma,**

Foster Hannah Daisy: Ugyanez a séma figyelhető meg a *Vendégtárgyakesettanulmányban* leírt kézilabda-történeti tárlat kapcsán az együttműködő felek múzeumi „beavatásának” elmaradása esetében.

illetve a témák, amelyeket a *Betlehem...* kiállítás feldolgoz, és amelyekre reflektálni lehetett volna a közösen készülő kamarakiállítással. Mindez attól vált különösen feszítővé, hogy időhatárokkal dolgoztunk. Mivel igyekeztünk alkalmazkodni a résztvevők igényeihez, a történet megismerése eluralta a munkára szánható négy hónap jelentős részét, és az együttműködés kizárólag a projekt struktúrájára, módszereire és folyamatára vonatkozott. Ez egyben kiszorította a tartalmi kérdésekre vonatkozó közös gondolkodást és döntéshozatalt.

Miután az első alkalmak asszociációs játékaik közben kiderült, hogy a betlehemi történet nem kínál kapcsolódási pontokat a résztvevőknek, új lehetőségeket kerestünk a téma megközelítésére, mégpedig a tárgyakban, azok rendszerezésében és a kiválasztás/kiválasztottság fogalmában. Együtt meglátogattuk a Szokás- és Játékgyűjtemény raktárát, ahol a *Betlehem...* kiállítás tárgyainak zömét tároljuk. Megnéztük, hogyan rendszerezik a múzeumok a tárgyaikat, hogyan tartják őket

számon, és hol laknak a műtárgyak, amikor épp nincsenek kiállítva. Minden résztvevő tudott kapcsolódni a múzeumi tárgy-helyzethez a saját otthoni tárgyainak, a köztük uralkodó rendnek vagy rendetlenségnek felidézésével, az elhelyezés és használat közötti kapcsolódások végiggondolásával. Majd a *Betlehem...* kiállítás muzeológiáról szóló részében dolgoztunk tovább, ahol a tárgyak használati kontextusukból kiragadva, a múzeum értelmezési tartományában szerepelnek. Minden diák választhatott egy betlehemet, amelyet egy szövegbuborék segítségével megszólaltathatott, és ezzel mutatta meg, hogy szerinte mi megy végbe a tárgyakban a kiválasztódás és kiállításra kerülés során. Ezzel elértük, hogy személyes fogódzót találjanak a kiállítás értelmezéséhez, ami segítette a kiállításról mint műfajról való értő gondolkodást is.

Ezután próbáltunk kapcsolatot teremteni a betlehemi születéstörténettel is; ehhez a két „alapforrást”, Máté és Lukács evangélisták leírásait használtuk. A két, Jézus születését leíró bibliai szövegből minden résztvevő választott egy szereplőt, akinek a szövegekben összegyűjthető karakterjegyei után a kiállítási tárgyakon, fotókon, filmekben és szövegeken kerestük meg jellemzőit, és állítottunk össze közösen mindenkinek egy betlehemi karaktert. Mivel mindenki a saját személyiségéhez illő szereplőt választott (az alapfigurákon kívül volt például csillag, Szentlélek és Augustus is), és a karakterek megismerésére két teljes alkalmat szántunk, a résztvevők azonosultak a szerepkörökkel, ami továbbblendítette őket a múzeum és a betlehemi történet összekapcsolása felé. Ehhez az összekapcsoláshoz egy kortárs, hétköznapi tárgyakat tartalmazó tárgykészlettel (múzeumi demonstrációs eszközök) kezdtünk dolgozni. Felidéztük a gyűjteménylátogatáskor megismert rendszerezési szempontokat, majd a kiválasztott betlehemi karaktereket próbáltuk egyéni érvelések és közös döntések segítségével összepárosítani ezekkel a tárgyakkal. A gyakorlat végén a résztvevők a múzeumi kiállításokban látottaknak megfelelően

installációt és feliratokat készítettek a tárgyakhoz, és létrehoztak egy mini betlehemi displayt.
A hétköznapi tárgyakból felállított betlehem. Fotókat készítette: Joó Emese és Foster Hannah Daisy

Image not found or type unknown

A hétköznapi tárgyakból felállított betlehem. Fotókat készítette: Joó Emese és Foster Hannah Daisy

Image not found or type unknown

Image not found or type unknown

Az eredeti tervek szerint itt egészen teret engedtünk volna a közös inspirálódásnak és a kreatív folyamatok közös kialakításának, hogy a megálmodott termék, a kiállítás megszülethessen. Itt vált leginkább hangsúlyossá az a probléma, hogy a célt nem az együttműködés részeként tűztük ki, hanem előre meghatároztuk, és a résztvevők nem feltétlenül érezték a magukénak. A kiállításban való gondolkodás több gyakorlatot és feladatot igényelt volna, megvalósítására több időre lett volna szükség, mint ahogy terveztük. Ekkor dobtuk be a korábban említett mentőövet, és felkértük Both Gabi kortárs meseírót, hogy a kiállítás megtekintése és a projekt megismerése után írjon egy történetet, amely inspirálhatja a résztvevőket. A mese azért tűnt jó ötletnek, mert azt tapasztaltuk, hogy a diákok szívesen dolgoznak szövegekkel, komfortosan mozognak a műfajban. A meseíró szerepét azonban nem jól határoztuk meg. A résztvevőkkel már kialakult egyfajta érzelmi/bizalmi háló, amelyben tudtunk együtt gondolkodni, ismertük egymás asszociációit, kedvelt és kevésbé kedvelt tevékenységeit. A meseíró új és ismeretlen szereplő volt, aki eddig nem vett részt a közös munkában, ezért nem ismerte sem a résztvevőket, sem a projektet részleteiben. Amikor a *Menekültmese* című szöveg elkészült, hagytuk, hogy a résztvevők a maguk intencióinak megfelelően kezeljék a helyzetet, és a saját döntéseik alapján haladjanak vele vagy nélküle a kiállítás megvalósításának irányába.

A *Menekültmese* című szöveg a Szent Család Betlehembe utazásának történetét egy mai, Szíriából menekülő család életével állította párhuzamba. A megérkezés Betlehembe, a szálláskeresés és a

Megváltó születése a modern mesében egy „Buthapest” nevű városban történt, ahol az ajándékot hozó szereplők menekülteket segítő civilek voltak. A történet egyértelműen távol állt attól a típusú történetmeséléstől, amit a projekt korábbi részeiben alkalmaztunk, és ez a résztvevőknek is idegen volt. Magyarországon ekkor zajlott a menekültkérdés körüli közéleti, politikai és médiavita, és alakult ki az egyes interpretációk közötti feszültség, ami nem segítette a résztvevők helyzetét és állásfoglalását. A fennálló zavart úgy oldották tehát meg, hogy elkezdték a szöveget formálni. Ez a módszer volt számukra a múzeumban megismert és használt kifejezésformák közül a legkomfortosabb. A szövegátdolgozás során ugyanazt a visszaigazolást kaptuk, mint a kortárs író bevonása előtti pillanatokban. A betlehemi történet és a benne szereplő karakterek megismerése, a velük való azonosulás sokkal inkább lett a résztvevők sajátja, mint a kiállítás. A *Menekültmese*-szövegben a diákok egyértelműen a betlehemi történetet kezdték el „védeni”, és megértve a kiállítások gondolatközvetítő erejét, egy menekült család történetébe való bepillantással csupaszították le. A törekvésük lényege az volt, hogy a betlehemi és a menekülttörténetet különválasszák, és a kiállítás műfajának megtartsák a felszínesebb, ám – megítélésük szerint – többek számára érdekes menekülttörténetet.

■ A *Menekültmese*

Foster Hannah Daisy: A szöveg és a történet véglegesítése után az addig megnevezés nélkül futó projektre ráragadt a *Menekültmese* elnevezés. Ez nem volt tudatos döntés, és nem is reflektálódott a későbbiekben. Elképzelhető, hogy ez a projekt negatív fogadtatására is hatással volt.

átírása után a projekt egyre kevésbé számított együttműködési gyakorlatnak, és egyfajta „látszatsdemokratikus” gyakorlattá vált. Már csak két hét volt hátra a kamarakiállítás megnyitójáig, és még nem tudtuk, mit állítunk ki. Volt egy jól felépített, a múzeumra és a betlehemi téma megismerésére irányuló folyamat, egy ettől elváló, meseátdolgozásra fókuszáló időszak, és egy akkor még előttünk álló kéthetes turnus: a kiállítás létrehozására. Az első szakasz eredménye a kortárs használati tárgyakból felépített betlehem volt, a második a *Menekültmese*, a harmadikról pedig tudtuk, hogy kiállítás kellene hogy legyen. Mivel a résztvevők tőlünk várták a megoldást, egy újabb, egyáltalán nem végiggondolt technikához, a kollázshoz folyamodtunk. Ez szintén komfortos kifejezési eszköz volt a résztvevők számára, és a kéthetes alkotói folyamat végére el is készültek az alkotások: öt kép, amely kollázstechnikával, újságvágásokkal és sötétben világító festékekkel készült, és a *Menekültmese*t illusztrálta. A tablóforma és az interpretációt segítő, sötétben világító festék megválasztásában a hely adottságai játszották a legnagyobb szerepet. Egy szűk és sötét folyosóról beszélünk, amely ihletet adott a világító tablósorozathoz. Tehát (helytelenül) a formához szabtuk a tartalmat, nem pedig a muzeológiai gyakorlatban megszokott módon: a tartalomhoz a formát. Ezt a zavart persze okozhatta az is, hogy a tartalom (a *Menekültmese*) nem a mélyebben megismert betlehemi karaktereket dolgozta fel, akikhez a résztvevők erősebben kötődhetek volna.

Az intézmény mint döntéshozó szereplő a tablók elkészülte után jelent meg. A Múzeumok Éjszakája és a megnyitó miatt figyelem irányult a projektre, és megismerve az elkészült tablókat és mesét, az intézmény szakmai testülete úgy döntött, hogy az installáció ebben a formában nem mutatható be a Néprajzi Múzeumban. A szakmai közösség előtt lezajló prezentáció viszont lehetőséget teremtett arra, hogy időlegesen kilépjünk a folyamatból, kívülről tekintsünk rá,

összefoglaljuk és értelmezzük a projekt addigi menetét. Ez az első elemző gesztus három dolgot emelt ki hangsúlyosan a munkából: az együttműködési folyamat felépítésében bekövetkezett töréseket, a meghatározott cél formai és tartalmi hibáit és azt, hogy a magunk számára sem tettük világossá, mit is tekintünk az együttműködés eredményének – az elkészült tablókat, vagy magát a lezajlott, tudáscserén alapuló folyamatot.

A célt illetően két alapvető hiba merült fel. Az egyik, hogy megfogalmazásakor túl szűk elvárásokat alakítottunk ki: leszögeztük, hogy egy etnográfiai, múzeumi és betlehem-i témában járatlan csoporttal kiállítást építünk, nagyon rövid idő alatt. Ez az elvárás túl szűkre szabta a munka kereteit. Ma már látszik, hogy az együttműködés nem épülhetett volna ennyire konkrét előzetes elvárásra, hiszen ez alapjaiban rengette meg a projekt együttműködési jellegét. A másik sarokpont pedig a műfaj múzeumi legitimitációja volt: a szakmai egyeztetés volt az első alkalom az intézményben, ahol érdemben beszélhettünk egy együttműködésen alapuló múzeumi gyakorlatról. A műfaj nem előzmények nélküli az intézményben, de feszültségeire a szakmai testület eddig nem reflektált. A múzeumnak nem volt kidolgozott stratégiája egy folyamatában alakuló és változó együttműködési projekt kezelésére, ezért ugyanolyan elbírálás alá esett, mint bármilyen más múzeumi kiállítás: készülő forgatókönyvvel, költségvetéssel és kivitelezési tervvel. Ezeket a *Menekültmese* nem tudta teljesíteni, így történhetett meg, hogy közvetlenül a megnyitó előtt kellett az eredetileg kitűzött cél (kiállítás) relevanciájáról érdemben gondolkodni, majd módosítani azt.

A szakmai vita viszont lehetőséget teremtett a projekt módszertani kereteinek közös végiggondolására, a múzeumi szakemberek együttműködésről alkotott elképzeléseinek ütköztetésére. Ennek eredménye pedig az volt, hogy míg a koncepciót és a résztvevőknek tett gesztust elfogadták és megértették, a projekt végére elkészült öt tablót mégsem lehetett a tervezett formában kiállítani.

A mibenlétéről – avagy mit nem vállal a múzeum?

Megszületett tehát a mű. Vagy mégsem? Mi volt a mű? Az öt kollázs-tabló? A *Menekültmese*? A hétköznapi használati tárgyakkól készült betlehem? Vagy az együttműködés folyamata? És mindez kinek a munkája volt?

Ha a részt vevő diákok szemszögéből nézem, számukra mindenképpen az öt tabló volt a mű, hiszen a folyamat, amelyet hol lelkesedve, hol önmagukkal küzdve végigcsináltak, ebbe a pontba torkollott. De tekinthetnének a projektre magára is, hiszen végigcsináltak valamit, amiért az 50 óra közösségi szolgálatuk igazolása járt, kipipálhattak egy feladatot.

A mi részünkről, mediátori szemmel nézve, a mű mibenlétének folyamatos változásáról beszélhetünk. A projekt ideje alatt, bár minden nagyobb lépés vagy fordulópont sikerélménynek számított, és egy kicsit műnek a műben, a legjellemzőbb az az érzés volt, hogy törekszünk egy kiállítás megvalósítására. Ahogy időben közeledtünk, egyre frusztrálódóbb lett a tudat, hogy a projekt

haladási iránya nem a – bár ismeretlen, de valahogy mégiscsak elképzelt – cél felé vezet. Tehát mondhatjuk, hogy amint közeledtünk a projektzárás idejéhez, a folyamatot egyre inkább a mű hiánya jellemezte. Az, hogy a mű maga a folyamat, tulajdonképpen először a szakmai vitán mondatott ki, ahová még azzal a tudattal érkezünk, hogy az elkészült tablók tekinthetők a projekt eredményének. Többórányi érv és ellenérv hatására azonban végül beláttuk, hogy leginkább a folyamat tekinthető az együttműködés eredményének, hiszen ez mutatja meg, hogy mi történik, ha 10 középiskolással megpróbálunk egy számukra idegen témában, idegen módszerekkel dolgozni. Rávilágított jól használható és kevésbé szerencsés módszerekre, és tudásunk újabb adalékokkal bővült a középiskolás korosztály kommunikációs és önkifejező stratégiáiról. A folyamatnak egészében vannak tanulságai, tapasztalatai, üzenete és mondanivalói.

A múzeum állásfoglalása az eredményt illetően kevésbé egyértelmű. Az, hogy végül az intézményi döntés a *Menekültmese* projektet semmilyen formában nem találta a Néprajzi Múzeumban bemutathatónak, arról árulkodik, hogy az öt kollázs-tablót és a *Menekültmesét* tekintette műnek, amelyek nem érték el egy múzeum által vállalható stilisztikai és esztétikai szintet, illetve témájukban is túl aktuálpolitikaiak voltak, emiatt semmilyen formában és kontextusban nem váltak láthatóvá. A szakmai közösség azonban a projekt megismerése után egészen másként reagált. Voltak támogatók és elutasítók, ami élénk szakmai párbeszédet eredményezett. Többen bemutatásra érdemesnek tartották az elkészült tablókat és mesét – a projekt kontextusában értelmezve, egyfajta tanulságokat levonó, értelmező projektbemutató előadás keretében. Ők tehát folyamatában látták eredménynek a projektet, minden termékével együtt. Mások csak a projektet tartották bemutathatónak, az elkészült tablókat nem.

A mű/eredmény meghatározatlansága körüli konfliktus végül oda vezetett, hogy a Múzeumok Éjszakáján az Auróra közösségi térben mutattuk be a folyamatot mint múzeumi együttműködési projektet. A teltházas programon részt vettek kollégák, a sajtó munkatársai és a részt vevő diákok, családjaikkal és barátaikkal. Gáspár Miksa korábbi IKSZ-es diák megnyitóbeszède után fényben és sötétben, a diákok narrációjával kísérvé tekintettük meg a tablókat, végigjártuk a *Menekültmesét*. Az esemény méltó és kielégítő lezárásnak bizonyult mind a résztvevők, mind az intézmény és a mentorok számára.

A projekt lezárása után lehetőségünk nyílt a Kitchen Budapest (KIBU) által kidolgozott *social design canvas*-on (másolható együttműködési formátumokon alapuló elemző tábla) elemezni a projektet a szereplők, a motivációk és az aktivitások részletes szétbontásával és összevetésével. Ez az elemzés rámutatott egy számunkra addig rejtőzködő tényezőre, amely valószínűleg jelentős feszültségforrás és fontos tanulság a későbbi projektekre nézve. Bár evidencia, ebben az esetben reflektálatlanul maradt, hogy a Néprajzi Múzeum egy autoriter intézmény, ennek megfelelően saját intézményi beszédmódja, szabályai, struktúrája és hierarchiája van. Ebbe minden dolgozója és minden projektje beletartozik, ami hatással van a dolgozókra és a projektekre egyaránt. Ugyanúgy, ahogy lehetőségeket kínál, korlátot is szab, befolyásolja a mozgásteret és a véleménynyilvánítás lehetőségét. Nehéz, lassan működő rendszer; ha részt vesz egy

együttműködési projektben, amely alapvetően rugalmas és dinamikus folyamat, akkor az intézménynek kellően motiválnak kell lennie, hogy ki tudja elégíteni az együttműködésben jelentkező igényeket, mint az adaptáció, a kompromisszum, a rugalmasság, a nyitottság és az alkalmazkodóképesség.

A *social design canvas* kitöltésekor jöttem rá, hogy a *Menekültmese* projektben a Néprajzi Múzeum mint kezdeményező fél valójában nem volt motivált – ez pedig alapvető és nagy hiba volt. Nekünk, mediátoroknak meg kellett volna teremtenünk a lehetőséget, hogy az intézménynek ne csak látszólagos, hanem valódi motivációi legyenek, amelyek miatt valóban magáénak tekintheti a projektet. Ez valódi lehetőséget biztosított volna, hogy intézményként szorosabb kapcsolatot kössön közönségével, megismerje a társadalom egy szeletét, amely az őt foglalkoztató témák forrása, működésének közege és kiállításainak célközönsége is. Az intézmény részvételét az ilyen jellegű projekteken és konkrétan a *Menekültmese* alakulását is pozitívan befolyásolhatta volna a korábban már említett, pedagógiai és muzeológusi elemeket is tartalmazó együttműködési módszer szakmai megismerése, múzeumi legitimációja. Ezenfelül a hatékonyabb belső kommunikáció mind az intézmény többi dolgozójával, mind kettőnk, mediátorok között elősegíthette volna a gyakoribb és dinamikusabb (ön)reflexiót, s ez biztosíthatta volna a projekt rugalmasságát.

Irodalom

Bujdosó Attila (szerk.) 2017 *Social Design Cookbook. Replicable formats of cooperation* (Kézirat).

Szojka Emese 2015 *Betlehem – „nagy dolgok a jászolnál történnek”*. Kiállítási vezető. Néprajzi Múzeum, Budapest.

Kiállítás

Betlehem – „nagy dolgok a jászolnál történnek”. Néprajzi Múzeum. 2015. december 8. – 2017. január 8. Kurátor: Szojka Emese, Koltay Erika, Foster Hannah Daisy